

ZAJEDNICA, TRADICIJA I ETIKA VRLINA

Elvio BACCARINI

Centar za povijesna istraživanja, Rovinj

UDK: 17.032

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 5. 9. 1996.

MacIntyre tvrdi da se suvremeni moral nalazi u stanju velike krize koja je posljedica moralne filozofije prosvjetiteljstva. U doba prosvjetiteljstva pokušalo se uspostaviti racionalno opravdanje morala bez pozivanja na telos ljudskih bića. Ovakav je pokušaj doveo do nedosljednosti, jer su prosvjetitelji prihvaćali moralna vjerovanja koja su naslijedili iz tradicije, ali ta su moralna vjerovanja bila prilagođena ne ljudskoj prirodi kakva jest, već ljudskoj prirodi kakva treba biti. Najvažnija posljedica prosvjetiteljstva je liberalizam. MacIntyre kritizira liberalizam kao nedosljednu teoriju koja s jedne strane želi utemeljiti univerzalna vjerovanja koja su valjana bez pozivanja na tradiciju, a ipak se sam pretvara u tradiciju. Protivno liberalizmu, MacIntyre predlaže povratak aristotelovsko-tomističkoj tradiciji. Međutim, takav pokušaj nije uspješan. Prijedlog koji je iznio ne uspijeva objasniti zašto treba biti držan istinitim. On ne jamči da njegova teorija može dati dostatne kriterije za izbor između sukobljenih teorija, niti za jasne odgovore unutar pojedinih tradicija.

Prije nekoliko mjeseci hrvatska je državna televizija prikazala u jednoj popularnoj emisiji raspravu o transvestitima. Među sudionicima u raspravi bila je jedna pjevačica koja se žestoko suprotstavljala toj pojavi i njezinim predstavnicima. Ono što ju je ljutilo jest činjenica što, po njezinu mišljenju, transvestiti nisu "pravi muškarci". Njezina je ljutnja išla i dalje i bila je usmjerena prema jednom piscu koji je isto tako sudjelovao u raspravi i koji je branio prava transvestita da se odijevaju kako žele. Prigovor pjevačice piscu bio je da, tolerirajući transvestite, ni on nije "pravi muškarac". Pisac je replicirao pjevačici tvrdeći da ona nije baš najupućenija osoba za moraliziranje, s obzirom na njezin slobodni stil odijevanja. Na to ona je odgovorila da joj njezin posao dopušta takvo odijevanje (vjerojatno - da je učiteljica, a ne pjevačica, ne bi

bilo tako) i da njezino odijevanje ističe njezine ženske obline te se tako ponaša kao "prava žena".

Možemo sudionike u raspravi držati predstavnicima različitih moralnih tradicija. Pisca možemo držati, barem po tome kako se predstavio u spomenutoj raspravi, zagovornikom liberalne moralne tradicije koja tvrdi da svatko ima pravo činiti sve što želi, pod uvjetom da ne čini štetu drugima. Gospođica predstavlja komunitarističko-teleološku tradiciju. Riječ je o tradiciji prema kojoj svakoga valja cijeniti s obzirom na vlastitu predodređenu svrhu (telos). Prema toj tradiciji ljudi se moralno vrednuju slično kao i funkcionalni predmeti. Npr. škare se vrednuju s obzirom na njihovu mogućnost rezanja. O škarama koje dobro režu može se reći: "To su prave škare!" Tako je spomenuta pjevačica zamišljala da i ljudska bića imaju predodređene svrhe. Neke od tih svrha određena su spolom, pa se za muškarca koji se pravilno postavlja prema vlastitoj svrsi može reći da je "pravi muškarac", to jest pojedinac koji se ispravno postavlja prema svrsi kategorije "muško". Slično se može reći i za žene. Krenimo sada na glavnu raspravu ovog članka. Raspravljat ćemo o škotskom filozofu Alasdairu MacIntyreu koji je jedan od najvažnijih predstavnika komunitarijanske tradicije.

1.

MacIntyreova je početna pretpostavka da se suvremeni moral nalazi u dubokoj krizi. Razlog te krize jest činjenica da suvremeni moral nije ništa drugo nego skup fragmenata koji su preživjeli katastrofu. U rekonstrukciji te katastrofe MacIntyre ukazuje na tri faze. Prva je faza ona u kojoj je postojao dosljedni moralni sustav. U drugoj se fazi dogodila katastrofa, a treća je faza nedosljedan i nepotpun pokušaj rekonstrukcije. Izvor moralne katastrofe jest prosvjetiteljstvo koje je bilo uspješno u svojoj negativnoj komponenti, ali ne i u pozitivnoj. Ključno je pitanje zašto je prosvjetiteljstvo bilo toliko neuspješno. Dakako, nije riječ o kontingentnim činjenicama, a još manje o nesposobnosti njegovih predstavnika. Sam MacIntyre tvrdi da je teško zamisliti talentiranije filozofe od npr. Humea ili Kanta. Razlog neuspjeha prosvjetiteljstva jest u nespojivosti njegovih premisa moralnog rasuđivanja. S jedne je strane ono naslijedilo vjerovanja iz prijašnjih moralnih sustava. S druge strane nije željelo prihvatiti premise rasuđivanja iz prošlosti. Riječ je poglavito o shemi rasuđivanja aristotelovske tradicije koja je prevladavala tijekom srednjega vijeka, od XII. stoljeća.

U osnovi ove teleološke sheme nalazi se temeljni sukob između čovjeka kakav jest aktualno i onakvog kakav bi bio kad bi realizirao svoju bitnu prirodu. Etika je stoga ona znanost koja treba postavljati ljude u stanje da mogu izvesti prijelaz iz prvog stanja u drugi. Prema tome, etika, shvaćena

na taj način, pretpostavlja neku doktrinu o biti čovjeka kao racionalnog bića, a poglavito neku doktrinu o njegovoj svrsi. (MacIntyre, 1981., 50).

Moralni iskazi, u takvoj tradiciji, trebaju usmjeriti ljude prema realiziranju vlastite svrhe. Shema rasuđivanja oslanja se na strogo razdvajanje ljudske prirode kakva jest aktualno i ljudske prirode kakva treba biti. Čovjek može biti i iskvareno biće, kakvo opisuje Hobbes, ali je cilj etike da ga usmjeri prema dostizanju svoje svrhe koja može biti identificirana npr. u aristotelovskim vrlinama ili u onim tomističkim.

Dogodilo se, međutim, da su prosvjetitelji odbili bilo kakvu teleološku viziju ljudske prirode koja bi odredila čovjekovu bit i njegovu pravu svrhu. MacIntyre drži da ćemo, budemo li to shvatili, shvatiti zašto je prosvjetiteljski pokušaj ustanovljavanja temelja morala trebao propasti.

Aristotelovska je etika imala dosljednu shemu racionalnog opravdanja. Polazila je od određenja aktualne ljudske prirode i ljudske prirode kakva treba biti. Moralni su sudovi trebali predstavljati prijelaz iz jednog u drugo stanje. Prosvjetiteljskom moralnom rasuđivanju, međutim, nedostaje ključna premisa: o ljudskoj prirodi kakva treba biti u trenutku ostvarivanja vlastite svrhe. Prosvjetitelji su, dakle, opravdali moralne sudove s obzirom na aktualnu ljudsku prirodu. Međutim, prihvaćali su moralne sudove koji su se odnosili na ostvarenje idealne ljudske prirode. U takvim uvjetima njihova shema razmišljanja nije mogla izbjeći nedosljednost. Glavni ishod prosvjetiteljstva jest liberalizam, doktrina koja je, prema mišljenju MacIntyre, naslijedila sve loše osobine svojeg prethodnika.

Poput prosvjetiteljstva, i liberalizam traži načela racionalnog opravdanja koji moraju biti univerzalni i neutralni prema različitim tradicijama. Stoga je, poput prosvjetiteljstva, i liberalizam osuđen na nedosljednost. Pogledajmo zašto.

Ponajprije treba pojasniti kakvu vrstu tradicije predstavlja liberalizam. Postoje, prema mišljenju MacIntyre, dvije vrste tradicije: istraživačke tradicije i društveno-političke tradicije. Prema riječima MacIntyre, liberalizam predstavlja društveno-političku tradiciju.

Prije svega, potrebno je prisjetiti se da projekt zasnivanja oblika društvenog uređenja u kojem bi se pojedinci mogli osloboditi kontingentnosti i posebnosti tradicije pozivanjem na norme koje su doista univerzalne, neovisne o tradiciji, nije samo niti prvenstveno projekt filozofa. Radilo se i radi se o projektu modernog liberalnog društva koji je individualistički. (MacIntyre, 1988., 355)

Liberalno društveno uređenje krenulo je od ideje zasnivanja zajedničke kuće u kojoj bi mogli suživjeti nositelji različitih sustava vrijednosti. Međutim, u praksi se vidjelo da se

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 1-2 (33-34),
STR. 209-221

BACCARINI, E.:
ZAJEDNICA...

takva ambicija ne može ostvariti. Iz ravnopravnog suživota isključeni su svi oni koji negiraju koegzistenciju u pluralizmu vrijednosti, primjerice oni koji tvrde da vlada treba podržati izobrazbu usmjerenu na isključivost. Njima je dopušteno vlastite stavove zadržati u privatnom životu, ali ih ne mogu ostvarivati u javnom političkom životu. Iz toga bi trebalo biti vidljivo da sam liberalizam posjeduje vlastito shvaćanje dobra, ono o suživotu u pluralizmu vrednota, pa da takvo shvaćanje nameće preko javnih ustanova. Liberalizam je stvorio političko uvjerenje u kojem promiče i štiti svoje vrednote. Poput svake druge doktrine, da bi mogao opstati, liberalizam je trebao nametnuti svoje vrednote. Ta činjenica predstavlja prvu nedosljednost, jer je u suprotnosti s početnim premisama doktrine: onima o suživotu različitih sustava vrednota.

Liberalizam, međutim, nije utemeljio istraživačku tradiciju. Liberalizam je legitimirao različite istraživačke tradicije: društveno-ugovornu, utilitarističku, kantovsku, itd. Sve te tradicije raspolažu metodologijama koje mogu nuditi potrebne odgovore na različite probleme unutar svojih specifičnih rasprava, ali ne i u odnosu na rasprave sa sukobljenim tradicijama. Jedino u čemu se liberali općenito slažu jest legitimitet neslaganja. Zbog toga će u liberalnoj političkoj tradiciji biti stalno nazočni sukobljeni odgovori na različite probleme. Drugim riječima, bit će stalno nazočne nedosljednosti.

2.1.

Lijek koji MacIntyre predlaže za izbjegavanje nedosljednosti u moralu jest povratak teleološko-komunitarističkoj tradiciji. Riječ je o prijedlogu koji u središte moralnog rasuđivanja postavlja identificiranje svrhe ljudskog bića i pozivanje na istraživačku tradiciju, nasuprot traženju univerzalnih i neutralnih načela. Svoj prijedlog on izlaže u tri pojma: pojam prakse, pojam narativnog sustava i pojam moralne tradicije. Krenimo od određenja pojma prakse.

Pod "praksom" podrazumijevam svaki oblik dosljedne i složene kooperativne i društveno određene ljudske aktivnosti pomoću koje se ostvaruju vrednote koje su sadržane u tom obliku aktivnosti u tijeku pokušaja dostizanja onih modela koji je djelomično određuju. Rezultat je sustavni napredak ljudskih sposobnosti u dostizanju ideala i ljudskih shvaćanja ciljeva i vrednota. (MacIntyre, 1981., 175)

Praksu određuju ponajprije njezine unutarnje vrednote. To su one vrednote koje je moguće postići isključivo samom praksom. Tako npr. vrijednost zabavljanja publike virtuožnošću glasa i skladnošću izvedbe predstavlja unutarnju vrijednost pjevanja. Vrijednost zarađivanja velikih svota novca jest vanjska vrijednost, jer može biti postignuta pjevanjem, ali i drugim aktivnostima, npr. igranjem nogometa. Unutarnje su vrijednosti prakse određene tradicijom. Postavljene su u

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 1-2 (33-34),
STR. 209-221

BACCARINI, E.:
ZAJEDNICA...

samom razvoju prakse, u novim i sve sofisticiranijim prinosima raznih sudionika. Riječ je, stoga, o vrednotama koje su dane, a ne prepuštene arbitrarnosti.

Pojam prakse predstavlja prvi korak u utemeljenju teleološkog pristupa time što određuje koji je telos njezinih sudionika: postizanje njezinih unutarnjih vrednota. Vrline koje će se tražiti od pojedinaca su one vrline koje pridonose postizanju telosa.

Sam pojam prakse, međutim, još uvijek nije dostatan za utemeljenje etike. Svaki pojedinac mogao bi željeti slijediti u svojem životu veći broj praksa. Kako različite prakse traže različite vrline, pojedinci bi se mogli često naći u dvojicama. Da bi izbjegao taj problem, MacIntyre se poziva na pojam narativnog sustava. Svaki pojedinac mora zamisliti vlastiti život u cjelini, poput narativnog sustava, određujući tako koja će praksa u njegovu životu biti dominantna. Pomoću takvog određenja, pojedinac će biti u stanju odrediti hijerarhiju vrednota i izbjeći dvojbe.

Time još uvijek nisu riješeni svi problemi pred kojima se MacIntyre nalazi. Kad bi se prihvatilo da svatko smije zamišljati narativnu strukturu vlastita života, ne bi se izbjegla arbitrarnost koja vlada u suvremenom svijetu. Međutim, tvrdi on, nije tako da svatko mora sam izabrati narativan sustav vlastitog života. On je dan u kontekstu u kojem je svačiji život predodređen moralnom tradicijom kojoj pripada.

Ono što jesam jest dakle u značajnom dijelu ono što sam naslijedio, specifična prošlost koja je u nekoj mjeri živa u mojoj sadašnjosti. Uključen sam u određenu povijest što uglavnom znači, sviđalo mi se to ili ne, bio ja toga svjestan ili ne, da sam jedan od nositelja jedne tradicije. (MacIntyre, 1981., 206)

Svatko smije reformirati vlastitu tradiciju, poboljšati je ili osuvremeniti, ali to može činiti samo ako uzima istu tradiciju kao polazišnu točku. MacIntyre drži da je tako izbjegao arbitrarnost suvremenog morala: vrline su određene telosom ljudskog života, a telos je određen tradicijom zajednice.

Pred njim se nalazi, međutim, još jedan problem. Postoje raznolike tradicije. Kako odrediti koja je od njih najbolja? U nedostatku odgovora opet neće biti postignut napredak u odnosu na suvremeni moral. Suživjet će sukobljene tradicije od kojih će svaka nuditi drugim tradicijama sukobljene odgovore na različita pitanja. On pokušava riješiti i taj problem.

2.2.

MacIntyre, dakako, ne misli da se procjena toga koju tradiciju valja izabrati može izraziti pomoću neutralnih kriterija racionalnosti, jer drži da takvi kriteriji ne postoje. Odgovor će se pronaći ocjenjujući svaku tradiciju unutar njezinih kriterija racionalnosti.

Dokle god neka tradicija uspijeva rješavati razne probleme koji se pojavljuju unutar njezinih kriterija, neće biti moguće pobiti je. Međutim, događa se da se tradicije dovedu do situacija "epistemološke krize". Riječ je o situacijama u kojima određena tradicija ne uspijeva dati odgovore na pitanja koja su relevantna i po njezinim internim kriterijima racionalnosti. Ponekad se takvi odgovori pojavljuju u kasnijim fazama tradicije, ali ponekad tradicija ne uspijeva ponuditi odgovore ni nakon dugih pokušaja. Može se, u takvim slučajevima, dogoditi da jedna tradicija dolazi u dodir s drugom tradicijom i da upravo sukobljena tradicija uspijeva dati odgovore na pitanja koja su relevantna za prvu tradiciju koja ih sama nije uspjela formulirati. Ako suparnička tradicija uspijeva dati odgovore na pitanja koja su relevantna za prvu tradiciju koja ih sama nije uspjela formulirati te ako sukobljena tradicija uspijeva objasniti zašto prva tradicija ne uspijeva ponuditi odgovore na ta pitanja, svakako se može držati dokazanim da je suparnička tradicija uspješnija od prve.

Kao što smo najavili, takav dokaz ne slijedi iz uporabe neutralnih i univerzalnih kriterija racionalnosti, kao što to, prema mišljenju MacIntyre, zamišljaju predstavnici suvremenog liberalizma, već, kao što smo vidjeli, iz kriterija racionalnosti koji su interni samim tradicijama. Traženje univerzalnih i neutralnih kriterija izaziva neiscrpne rasprave, jer počiva na nedostižnom idealu racionalnosti. Uspjeh je moguće postići pozivanjem na realnije shvaćanje racionalnosti, ono koje se oslanja na kriterije koji su unutarnji samim tradicijama.

MacIntyre primjenjuje ovu metodu izbora da bi pokazao prednosti aristotelovsko-tomističkog prijedloga nad liberalnim.

Tomist tvrdi da je u stanju učiniti razumljivim i povijest morala i suvremeni moral na način koji je nemoguć onima koji žive u pojmovnim strukturama koje su tipične za modernost. Oni se ne mogu nadati mogućnosti shvaćanja samih sebe isključivo u terminima koje oni sami i njihove ustanove prihvaćaju za objašnjavanje. Njihove teorije, teorije onih koji su uhićeni u modernosti, mogu nuditi isključivo ideološke racionalizacije. (MacIntyre, 1990., 194)

Kao što smo već vidjeli, tradicije sukobljene onoj koju predlaže MacIntyre su po njegovu mišljenju propale nako što su željele otuđiti elemente koji su nužni u svakom moralnom istraživanju: povezivanje s tradicijom i djelovanje u skladu s telosom, koji su središnji u tomističkom programu. Iz istih razloga zbog kojih je postprosvjetiteljski program propao u svojim nastojanjima, on nije u stanju ponuditi objašnjenje eventualnih slabosti drugih teorija. Superiornost tomističkog prijedloga je dvostruka. S jedne strane, tomizam je

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 1-2 (33-34),
STR. 209-221
BACCARINI, E.:
ZAJEDNICA...

u stanju objasniti propast postprosvjetiteljskog projekta i ukazati na način kojim se može prevladati probleme u kojima je ta tradicija. S druge strane, postprosvjetiteljski program nije u stanju reći ništa korisno o aristotelovsko-tomističkoj tradiciji.

Ovo je bilo izlaganje MacIntyreova prijedloga. Prijeći ću sada na izlaganje nekih teškoća za koje mi se čini da postoje u tom programu.

3.

Prvi prigovor kreće od tvrdnje da je MacIntyreov program intrinzično konzervativan. Sam MacIntyre želi izbjeći takav prigovor tvrdeći da to što svatko pripada određenoj tradiciji još uvijek ne znači da tradicije ne treba shvatiti kao fenomene u evoluciji. Naslijeđena intelektualna baština služi kao početni standard, ali može kasnije biti modificirana ili čak ostavljena u prilog drugoj tradiciji.

Ipak, ako se prihvaća takva mogućnost, moglo bi se replicirati MacIntyreu, kao što je učinio Kymlicka, tvrdeći da postaje vrlo nejasna razlika između komunitarističko-teleološkog pristupa i liberalizma.

Ako mi možemo, ipak, revidirati očekivanja i obveze koje slijede iz uloga i uvjeta u kojima se nalazimo, ako smijemo odbaciti vrijednosti i dobra koja su interna nekoj određenoj praksi, nije više jasno kako se MacIntyreov prijedlog razlikuje od liberalnog individualističkog pristupa koji želi odbaciti. (Kymlicka, 57)

Ako MacIntyreov prijedlog omogućuje mijenjanje tradicije ili čak njezino odbacivanje, gube se upravo one osnove koje su omogućavale moralni konsenzus i uniformnost racionalnih kriterija, to jest određenost svrha (a time i vrlina) i određenost društvenih uloga. Posljedično, javljaju se svi problemi koji su se javljali teorijama koje MacIntyre kritizira.

On bi mogao izbjeći taj problem tvrdeći da liberal može prihvatiti reformu moralnih tradicija ili čak prijelaz s jedne moralne tradicije na drugu, i kao rezultat arbitrarnog izbora, dok bi njegova teorija ipak nametala kriterije racionalnosti. Svatko bi mogao reformirati vlastitu teoriju, ali samo onda kad bi ona naišla na probleme služeći se uvijek sredstvima koje dopušta određena tradicija, ili bi bilo dopušteno u potpunosti odbaciti određenu teoriju samo onda kad bi se ona nalazila u situaciji nepopravljive epistemološke krize. Takav aspekt naglašavaju i Mulhal i Swift.

Sama struktura može biti mjenjana, ali ne sva odjednom i ne na bilo koji način koji bi se dopao reformatoru; struktura čini praksu i njezino bi potpuno odbijanje predstavljalo potpuno poništenje prakse prije nego promjenu u njezinom smjeru. Čak i revolucionarni kritičar mora biti sudionik u praksi. (Mulhal i Swift, 85)

Pitanje je može li kritičar koji je na taj način ograničen još uvijek biti držan pravim moralnim inovatorom. Spomenutim ograničenjima svatko nalazi zabrane za vlastitu slobodu koje dolaze iz tradicije. Slobode pojedinaca ograničene su standardima koji su naslijeđeni iz prošlosti. Tradicija određuje kad su neke promjene legitimne, a kad nisu. Ali, ako je tako, ne uspijevam shvatiti kako MacIntyreov prijedlog može tvrditi da nije konzervativan. On ne može izbjeći dvojbu: ili treba priznati da se njegova teorija ne razlikuje bitno od suparničke, ili treba prihvatiti da je njegova teorija intrinzično konzervativna. Dakako, dvojba je rješiva tvrdnjom da nema ništa lošeg u konzervativizmu. Međutim, sam MacIntyre želi izbjeći takav odgovor.

Ono što bi on još mogao reći jest da se njegov prijedlog ipak razlikuje od liberalizma zbog toga što liberalizam ne dopušta pozivanje na tradiciju te vodi u nedosljednosti, što nije slučaj s njegovom teorijom. Nećemo inzistirati na interpretaciji liberalizma, ali čini nam se da je MacIntyreova interpretacija te doktrine potpuno kriva. Istina je da su liberali najčešće prihvaćali prosvjetiteljsku ambiciju za ustanovljavanjem neutralnih i univerzalnih kriterija racionalnosti, ali ništa u samoj liberalnoj tradiciji ne nameće takvo inzistiranje. Sve što je liberalu dostatno jest dopuštanje svakome da se kritički postavlja prema vlastitoj tradiciji i jamstvo ravnopravnog suživota među sljedbenicima različitih tradicija. Čini se, dakle, da se MacIntyre može izvući iz prigovora isključivo inzistiranjem na vlastitoj interpretaciji liberalizma koja, međutim, predstavlja prije strašilo nego vrijednu rekonstrukciju.

Pogledajmo sada prigovor koji MacIntyreu upućuje Gordon Graham. On polazi od tvrdnje da je nemoguće, u mnogobrojnim slučajevima, ustanoviti jesu li neki stavovi progresivni ili regresivni unutar neke teorije. Zamislimo, kao što čini Graham, da se vodi rasprava o statusu predbračnih odnosa sa stajališta kršćanstva. Danas bi mogli biti spremni vjerovati da, unutar te tradicije, takvi tipovi odnosa mogu biti razmatrani samo identično kao i izvanbračni odnosi, odnosno kao ponašanja koja valja osuditi. Međutim, ako se gleda samo kršćanska tradicija, vidi se da su predbračni odnosi u različitim oblicima bili prihvaćeni. Drastična se promjena pojavila kad su kraljevske obitelji htjele zajamčiti na jasan način prava nasljednika. Takav razvoj nameće pitanje: novost treba držati devijacijom u odnosu na tradiciju, ili kao primjer evolucije? Graham tvrdi da je, da bi se moglo prosuditi, potrebno imati kriterije koji su vanjski u odnosu na tradiciju.

MacIntyreov odgovor na slične prigovore sastoji se u tome da je potrebno, da bi se pronašla rješenja, promatrati skup svih vjerovanja koja postoje u tradiciji. Novosti trebaju biti u skladu s temeljnim vjerovanjima tradicije i s ljudskim

telosom koji tradicija postavlja. Zamislimo da je među temeljnim vjerovanjima i načelo da ljudska bića trebaju slaviti život, živeti s puno zadovoljstva i razmnožavajući sam život. Ako je tako, ne vidi se zašto bi se trebala vjenčanjem ograničavati reproduktivna aktivnost i ljubavna strast. U tome bi, ipak, postojao jasan temelj za razlikovanje između predbračnih i izvanbračnih odnosa, budući da izvanbračni odnosi predstavljaju nepošten čin prema partneru.

Problem je za MacIntyre, međutim, u tome što ništa ne jamči da tradicije mogu imati tako jednostavne premise koje bi nudile jasne odgovore, čak i u komunitarističko-teleološkom pristupu. Da bismo potvrdili taj dojam, prijedimo na tipičan slučaj moralne dvojbe. Dawid Wong je, iznoseći svoju kritiku MacIntyre, iznio poznati Sartreov primjer. Mlad čovjek, u tijeku Drugog svjetskog rata, mora odlučiti hoće li ostati kod kuće da bi se mogao brinuti o staroj majci, ili pristupiti antifašističkom otporu. Prvo je ponašanje dobrog sina, a drugo domoljuba. Što valja činiti? Ne mogu zamisliti jasan odgovor na to pitanje koji bi nudila aristotelovsko-tomistička tradicija. Ne može ga zamisliti niti Wong koji se stoga pridružuje Grahamu u tvrdnji da čak i MacIntyreov prijedlog ostavlja velike praznine u odgovorima na važna moralna pitanja. Zapravo, dok se god sam MacIntyre ne bude uključio u pokušaje pronalaženja odgovora na raznolika moralna pitanja, njegova će teorija biti podložna kritikama mogućnosti nudi rješenja etičkih problema.

Te su se kritike odnosile na nemogućnost izbora, čak i unutar iste teorije. MacIntyreovi se problemi povećavaju zbog toga što je i mogućnost izbora među različitim teorijama slijeđenjem njegove metodologije puno složeniji nego što bi bilo potrebno. Pogledajmo dva vrlo jednostavna primjera. Najprije zamislimo estetsičku tradiciju, npr. sljedbenike Oscara Wildea i Gabrielea D'Annunzija. Takav bi projekt posjedovao sve elemente koji čine tradiciju: tekstove koji postavljaju kanone (*Slika Dorian Gray* i *Il piacere*) autoritativne predstavnike tradicije (Oscar Wilde i D'Annunzio), ideale koje treba dostići itd. Razlika između takve tradicije i one aristotelovsko-tomističke bila bi u ljudskom telosu. Ne bi više bila riječ o prakticiranju određenih klasičnih vrlina (onih aristotelovskih dijanoetičkih ili onih tomističkih teoloških) već o pokušaju dostizanja originalnog ideala ljepote.

Kako oboriti takvu doktrinu? Vidjeli smo da se, prama prijedlogu koji izlaže MacIntyre, doktrina može oboriti samo kad se nalazi u situaciji epistemološke krize. Ne mogu zamisliti kako se može pojaviti epistemološka kriza za moguću estetsičku tradiciju. Problem je za MacIntyre u tome što takva tradicija može prihvatiti nedosljednosti, one su čak i poželjne. Inovativnost je svakako jedan od ideala estetizma.

Prema tome, očekivat će se od svakog sljedbenika te tradicije predlaganje originalnih modela u vlastitom životu. Činjenica da će se različite osobe ponašati na različit i konfliktan način neće predstavljati problem, već vrlinu. Estetistički ideal koji predlaže Dorian Gray može legitimno divergirati od onoga koji zastupa Andrea Sperelli i, prema tome, takvu će tradiciju biti teško napadati, jer nema ambiciju da pruža dosljedne i jednoznačne odgovore. Neće biti epistemoloških kriza doкле god će umjetnička mašta biti dosta plodna, a do sada je pokazala da je to u stanju biti u dostatnoj mjeri.

Spomenuta bi tradicija bila prilično složena i sofisticirana. Mogli bismo zamisliti, međutim, i jako pojednostavljene tradicije. Zamislimo bilo koji tradicionalistički moral, poput onog koji je zastupala protivnica transvestita, spomenuta na početku teksta. Za takve bi doktrine bilo vrlo teško doći u stanje epistemološke krize. One, naime, mogu imati izrazito siromašan sadržaj, što povlači malen broj problema i, prema tome, ograničenu mogućnost kriza. Time vidimo dodatnu teškoću za MacIntyreovu doktrinu. Ne samo da je vrlo prisutna mogućnost relativizma, što je s obzirom na ambicije spomenutog filozofa veliki problem, već se čini da su njegovom teorijom privilegirane, zato što su teško oborive, najsiromašnije doktrine koje postavljaju manji broj problema. Favorizirati unaprijed siromašne doktrine u odnosu na one sofisticiranije čini se dodatnim problemom za koji MacIntyre svakako mora naći odgovor.

Daljnji je problem za njegovu teoriju to što ne uspijeva u potpunosti objasniti zašto se njegov moralni prijedlog mora držati istinitim. Sama činjenica što neka moralna tradicija uspijeva rješavati probleme koje postavlja svojim unutarnjim standardima nije dostatan dokaz njezine istinitosti. Problem je istovjetan onome koji se uobičajeno postavlja koherentističkim doktrinama. Iako je neki sustav vjerovanja unutarnje dosljedan, to ne znači da je potvrđena njegova istinitost. Nužno je, prije svega služeći se objašnjenjem spoznajnog mehanizma koji vodi do stvaranja vjerovanja, pokazati zašto je razumno prihvaćati da vjerovanja koja pripadaju najbogatijem skupu vjerovanja preslikavaju vanjsku istinu. To prihvaćaju i sami suvremeni zastupnici koherentizma (Lehrer). MacIntyre nam ne daje nikakvo objašnjenje takve vrste. Ono što bi bilo potrebno MacIntyreu jest opis neposrednog opažaja ljudskog telosa ili objašnjenje empirijskih posljedica njegova moralnog prijedloga koje bi ga mogle potvrditi. Ništa od toga nije ponuđeno, prema tome, suprotno komentarima koji pojašnjavaju sličnosti (Murphy, 1995., 284-288) moramo reći da se MacIntyreov prijedlog bitno razlikuje od Lakatosevog. Navedeni je problem autentičan i za samog MacIntyrea, jer on komentatorima koji mu ukazuju na mogućnost da spasi

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 1-2 (33-34),
STR. 209-221

BACCARINI, E.:
ZAJEDNICA...

svoju teoriju bez pozivanja na istinu (Graham, 1994.) odgovara da istinitost predstavlja neraskidiv aspekt njegova prijedloga.

Pogledajmo sada još jedan problem MacIntyreova prijedloga. Riječ je o problemu moralne motivacije. Svaka bi doktrina trebala nuditi motivaciju za prihvaćanje i prakticiranje njezinih načela. Za one koji prihvaćaju neku tradiciju problem se ne postavlja. Netko može prihvatiti neku tradiciju, biti sretan zbog te činjenice i slijediti njezine preskripcije. Činjenica što je sretan zbog pripadanja tradiciji već predstavlja dostatnu motivaciju. MacIntyre, međutim, ima i šire ambicije. On želi usmjeriti na aristotelovsko-tomističku tradiciju i one koji je ne prihvaćaju. Držim da MacIntyreov prijedlog ne nudi dostatnu podlogu za tu ambiciju. On tvrdi da je bazični kriterij koji postavlja bilo koja uspješna moralna teorija ljudski telos. Pitanje je: zbog čega bi bilo tko trebao podrediti vlastiti život postizanju nekog telosa? Takav bi život mogao biti ugodan, ali i bogat neugodnim obvezama. Ako je ljudski telos, kao što sugerira Aristotel, dostizanje intelektualnih vrlina na najvišem stupnju, tada život podređen vrhunskom telosu može biti osiromašen za veliku količinu zadovoljstava za kojim teži velik broj ljudi. MacIntyreov je problem, stoga, u motivima koji bi natjerali na odustajanje od svakodnevnih zadovoljstava zbog dostizanja vrhunskog telosa. Nisam uspio naći u njegovim radovima nikakav prijedlog koji bi odgovarao toj potrebi. Motivacija koju bi on mogao ponuditi jest mogućnost da se živi dosljedan život u kojem postoje odgovori na sva moralna pitanja. Mislim da ni to ne može predstavljati dostatan odgovor. Što činiti s onima kojima je draže živjeti u nedosljednostima, ali s puno zadovoljstava?

Posljednja kritika koju želim izložiti je slijedeća. Ustanovljavanje superiornosti neke teorije nad nekom drugom, u MacIntyreovom prijedlogu, bit će vremenski moguća nakon što će jedna teorija ući u stanje epistemološke krize. Kako se do tada trebaju ponašati sljedbenici sukobljenih tradicija? Budući da ne raspoložu nikakvom mogućnošću razvijanja rasprave iz koje bi slijedili vrijedni rezultati, preostaje samo netolerancija, vjerojatno sukobi. Liberalni prijedlog nudi puno bolje odgovore. Suprotno od MacIntyreova prijedloga, on može biti koristan, čak i ako nije konačno prihvaćen kao vrijedan, modus vivendi dok se ne iscrpe rasprave.

LITERATURA

Graham, G. (1994.), *MacIntyre's Fusion of History and Philosophy*, u: Horton, J. i Mendus, S: (ur.), *After MacIntyre* (str. 161-175), Cambridge, Polity Press.

Kymlicka, W: (1989.), *Liberalism, Community and Culture*, Oxford, Oxford University Press.

MacIntyre, A. (1981.), *After Virtue*, Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame Press.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 1-2 (33-34),
STR. 209-221
BACCARINI, E.:
ZAJEDNICA...

MacIntyre, A. (1988.), *Whose Justice? Which Rationality?*, Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame Press.

MacIntyre, A. (1990.), *Three Rival Versions of Moral Inquiry*, London, Duckwoth.

Mulhal, S. i Swift, A. (1992.), *Liberals and Communitarians*, Oxford, Blackwell.

Murphy, N. (1995.), Postmoderni nerelativizam: Imre Lakatos, Theo Meyering i Alasdair MacIntyre, *Filozofska istraživanja*, 15 (1-2): 275-290.

Wong, D. (1984.), *Moral Relativity*, Los Angeles, University of California Press.

Community, Tradition and the Ethics of Virtues

Elvio BACCARINI
Centre for Historical Research, Rovinj

MacIntyre maintains that contemporary morality is in a state of great crisis due to the moral philosophy of Enlightenment. In the age of Enlightenment there was an attempt to establish a rational justification of morality without referring to the telos of human beings. This attempt produced inconsistencies, because the enlighteners accepted moral beliefs inherited from tradition. However, those moral beliefs were adapted not to human nature as it was, but as it should have been. The most important consequence of Enlightenment is liberalism. MacIntyre criticizes liberalism as an inconsistent theory which on the one hand wants to establish universal beliefs which are valid without referring to tradition, and yet is itself transformed into tradition. In contrast to liberalism, MacIntyre suggests the return of the Aristotelian-Thomistic tradition. However, such an attempt has not been successful. His proposition does not succeed in explaining why it should be considered authentic. He cannot guarantee that his theory can provide sufficient criteria for making a choice between conflicting theories, nor give clear answers within certain traditions.

Gemeinschaft, Tradition und Tugendethik

Elvio BACCARINI
Zentrum für Geschichtsforschung, Rovinj

Nach der These MacIntyres befindet sich die zeitgenössische Moral in einer tiefen Krise, die auf die Moralphilosophie der Aufklärung zurückzuführen ist. Im Zeitalter der Aufklärung versuchte man, eine rationale Rechtfertigung der Moral ohne Berufung auf das Telos der Menschenwesen aufzustellen. Dieser Versuch endete in Inkonsequenz, da die Philosophen der Aufklärung traditionsmäßig überlieferte moralische

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 7 (1998),
BR. 1-2 (33-34),
STR. 209-221
BACCARINI, E.:
ZAJEDNICA...

Anschaungen übernahmen, die jedoch nicht der bestehenden menschlichen Natur angepaßt waren, sondern von einer hypothetischen, idealen menschlichen Natur ausgingen. Die wichtigste Folgeerscheinung der Aufklärung ist der Liberalismus. MacIntyre kritisiert den Liberalismus als eine inkonsequente Theorie, die einerseits universale Ansichten, die ohne Berufung auf die Tradition Gültigkeit haben, begründen möchte, die sich andererseits aber selbst in eine Tradition verwandelt. Im Gegensatz zum Liberalismus schlägt MacIntyre die Rückkehr zur aristotelisch-thomistischen Tradition vor. Ein solcher Versuch ist jedoch zum Scheitern verurteilt. MacIntyres Vorschlag enthält keine zulängliche Erklärung dafür, warum dieser Versuch wahrheitsgemäß sein soll. Er bietet keinerlei Gewähr, daß seine Theorie ausreichende Kriterien zur Wahl einer der konfrontierten Theorien zu geben vermag, noch aber vermittelt er klare Antworten innerhalb der einzelnen Traditionen.